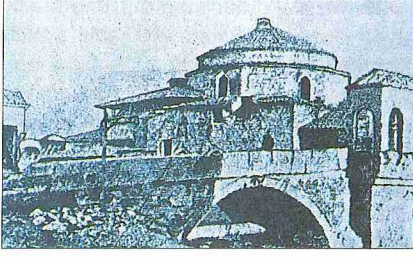

DUPNIÇE

Dupniçe'de Osmanlı taş köprüsü ile Ahmed Bey Külliyesi'ni gösteren XX. yüzyıl başlarında çekilmiş bir fotoğraf (J. Petkov, *Bulgarien, Sofia 1932*, s. 43)

simlerinin en iyi örnekleri yer alır. 1573'te Boboševo en az 330 hâneye sahip, yörenin en büyük yerleşme yeri durumundaydı. Civarındaki Vukovo ve Pastuh köylerinde de Osmanlı döneminde yapılmış birçok kilise mevcuttu. Ayrıca Dupniçe kazasında, Aynaroz (Mount Athos) dışında Balkanlar'ın en büyük manastırı olan meşhur Rila Manastırı bulunmakta olup burası zengin kütüphanesiyle Bulgar edebî örneklerinin sergilendiği en seçkin merkezlerden biridir. Hatta Yıldırım Bayezid döneminden başlayan Osmanlı belgeleri de burada korunmaktadır. Bu manastır, 1830'larda eski Bulgar ve Bizans sanatının çeşitli unsurları ile saf Osmanlı tarzının karışımı bir üslupta yeniden tamir edilmiştir. Bütün bu binaların mevcudiyeti, Osmanlı dinî siyasetinin bu bölgedeki en önemli göstergesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *MAD*, nr. 170, vr. 99^a-b; TK, *TD*, nr. 85, 90; Aşık Mehmed, *Menâzirü'l-avâlim*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 616, II, vr. 22^a; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 567-568; J. Hütz, *Beschreibung der europäischen Türkei*, München 1828, s. 250-251; J. Ivanov, *Severna Makedonija* (ed. D. J. Biserov), Sofia 1906, s. 183-189; D. Ihčiev, *Turskite Dokumenti na Rilskija Monastir*, Sofia 1910; I. Kepov, *Minamoto i segašno Boboševo*, Sofia 1935; A. Medžidiev, *Istorijata na Grad Stanke Dimitrov/Dupnița, i pokrainata mu ot XVI vek do 1963 g.*, Sofia 1969; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 156-157, rs. 94; T. Dremiszova — Nelčinova — I. L. Slokosta, *Arheološki pametnitsi ot Kustendilski Okrâg*, Sofia 1978; E. Floreva, *Tšarkvata Prorok Ilija v Boboševo*, Sofia 1978; M. Sokoloski, *Turski Dokumenti za Istorijeta na Makedonskiot Narod, Opširni popisni defteri od XVI vek za Kustendilskiot Szandžak*, Skopje 1983, V/1, tür.yer.; Machiel Kiel, *Art and Society of Bulgaria in the Turkish Period*, Assen 1985, s. 108-111, 159-164; B. Rajkov v.dğr., *Slavjanski Râkopisi v Rilskija Manastir*, Sofia 1986, I, tür.yer.

MACHIEL KIEL

DURÂH

(bk. BEYTÜLMA'MÜR).

DURAK

Kur'an-ı Kerim'in hat ve tezhibinde âyetlerin sonlarındaki durak yerlerini belirtmek üzere nokta yerine geliştirilmiş geometrik kompozisyonlara veya stilize bitki motiflerine verilen ad
(bk. TEZHİP).

DURAK

Türk dinî müzikisinin tekke müzikisine ait formlarından biri.

Mevlevîlik dışındaki tarikatların hemen hepsinde, zikrin birinci bölümünü teşkil eden kelime-i tevhiden sonra "ism-i celâl" zikrine geçilmeden önce verilen arada bir veya iki zâkir tarafından okunan, serbest olarak bestelenmiş Türkçe manzumelere durak denir. Bunlara, iki zikir arasındaki durma sırasında okunduğundan bu adın verildiği kabul edilmektedir. Durak güfteleri, dervişleri ism-i celâl zikrine hazırlamak üzere daha çok Allah'ın yüceliği, kudreti, sıfatları gibi konuları işleyen mutasavvîf şairlerin şiirlerinden seçilmiştir. Üslup ve ritim bakımından aralarında bir fark bulunmayan duraklar ve na'tlar sadece güftelerinin konuları ile birbirinden ayrılır. Durak güftelerinde çok defa dört mısralık manzumeler tercih edilmiş olup bunların da sadece birinci ve üçüncü mısraları farklı nağmelere sahiptir. İkinci ve dördüncü mısralar birinci mısraın bestesiyle okunur, üçüncü mısra ise eserin meyanını teşkil eder. Terennümü bulunmayan duraklarda arzu edilen yerlere "Hak dost, dost, âh, hü, yâ Hak" gibi lafzî terennümlerin yerleştirildiği görülmektedir.

Her makamdan bestelenebilen durakların tarih boyunca usulsüz olarak bestelendiği ve serbest bir şekilde okunduğu kanaati yaygınsa da müzikolog-bestekâr Subhi Ezgi bu eserlerin durak evferi usulüyle ölçüldüğü kanaatindedir ve tesbit ettiği durakların notalarını da bu şekilde yayımlamıştır (bk. bibl.).

Durak okurken ilâhilerde olduğu gibi içinde bulunulan kamerî ayın çeşitli özelliklerine uygun güfteli olanlarının seçilmesine bilhassa dikkat edildiği nakledi-

rir. Meselâ muharremde Hz. Hüseyin ve Ehl-i beyt sevgisini, rebülevvel ve rebülâhir aylarında Hz. Muhammed'in doğumunu, zilkade ve zilhiccede hacca konu alan eserler seçilmiştir.

Mevcut el yazması güfte mecmualarındaki kayıtlardan hareketle durak formundaki ilk örneklerin XVII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlandığı ve zamanımıza kadar 500 civarında durak bestelendiği söylenmekteyse de bunlardan büyük bir kısmı unutulduğundan Subhi Ezgi ancak otuz dokuz adedinin notasını yayımlayabilmiştir. Cumhuriyet döneminde tekkelerin kapatılmasına (1925) rağmen bu form yeni eserlerle hayatini bir müddet daha devam ettirmiştir. Bu dönemde bestelediği 108 adet durakla Hüseyin Sadettin Arel'in (ö. 1955) ayrı bir yeri vardır.

Durak okunması özel bir üslup ve maharet ister. Bu sebeple dinî müzik icracısı olarak durak okumakla şöhret bulmuş müzikşinaslar vardır. Bunlar arasında Mutafzâde Ahmed Efendi (ö. 1883), Behlül Efendi (ö. 1895) ve "Durakçı" lakabı ile tanınan Hacı Nâfiz Bey (ö. 1898) en ünlüleridir. Durak aslında tekke müzikisine ait bir form olmakla beraber vakfiyelerinde şart koşulduğu için bazı camilerde cuma namazından önce bir veya iki kişi tarafından okunduğu da görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, III, 60-63; a.mlf., *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit - Na't - Salât - Durak*, İstanbul 1945; Ergun, *Antoloji*, II, 719-723; Karadeniz, *Türk Musikisi*, s. 199, 710; Nuri Özcan, *XVIII. Yüzyılda Osmanlılar'da Dinî Musikî* (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 37-38; Halil Can, "Dinî Türk Musikisi Lügatı", *MM*, sy. 218 (1966), s. 56; a.mlf., "Tasavvuf/Tarikatlar Musikisi" (röportaj: Etem Ruhi Üngör), a.e., sy. 295 (1974), s. 20; Pakalın, I, 483; Öztuna, *BTMA*, I, 232-233.

NURİ ÖZCAN

DURAK EVFERİ

Türk müzikisi usullerinden.

Yirmi bir zamanlı ve sekiz vuruşlu bir büyük usuldür. İçerisinde Türk aksağı usulü bulunan yegâne iki usulden biri olması da diğer bir özelliğidir. Başta bir Türk aksağı ile onu takip eden dört adet sofyanadan meydana gelmiş olup 21 / 4'lük ikinci mertebesi kullanılmıştır. Bu usulle ölçüldüğü kabul edilen durak formundaki eserler, usule dahil olmayan ve altında genellikle "dost" sözünün yer